

KOZA NOSTRA

ISTORIJA SICILIJANSKE MAFIJE

DŽON DIKI

Preveo

Zoran Ilić

Laguna

Naslov originala

John Dickie
COSA NOSTRA,
A HISTORY OF THE SICILIAN MAFIA

Copyright © 2004 by John Dickie
Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

KOZA NOSTRA
ISTORIJA SICILIJANSKE MAFIJE

SADRŽAJ

Prolog 15

Uvod 25

Ljudi od časti 33

1. Nastanak mafije, 1860–1876.

Dve boje Sicilije 45

Doktor Galati i bašta limunova 50

Inicijacija 58

Baron Turizi Kolona i „Sekta“ 63

Industrija nasilja 71

„Takozvana mafija“: Kako je mafija dobila ime 79

2. Mafija ulazi u italijanski sistem, 1876–1890.

„Instrument lokalne uprave“ 91

Bratstvo iz Favare: Mafija u zemlji sumpora 110

Primitivci 118

3. Korupcija u vrhovima vlasti, 1890–1904.

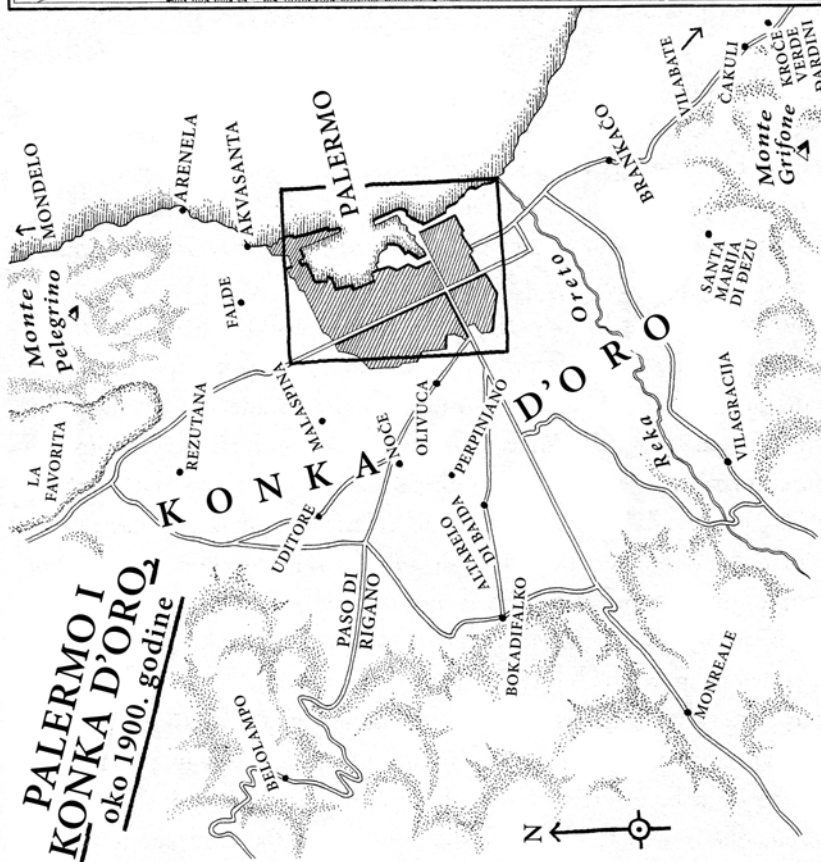
Novi soj političara 125

Sandordijev izveštaj 131

Notarbartolovo ubistvo 159

4. Socijalizam, fašizam, mafija, 1893–1943.*Korleone* 185*Čovek dlakavog srca* 202**5. Mafija se ustoličava u Americi, 1900–1941.***Džo Petrozino* 225*Amerika Kole Dentilea* 243**6. Rat i preporod, 1943–1950.***Don Kalo i preporod udruženja časnih* 265*Upoznajte Grekove* 285*Poslednji hajduk* 291**7. Bog, beton, heroin i Koza nostra, 1950–1963.***Mladost Tomaza Bušete* 303*Uništavanje Palerma* 309*Džo Banana ide na odmor* 321**8. Prvi mafijaški rat i njegove posledice, 1962–1969.***Bombaški napad kod Čakulija* 337*Kao u Čikagu dvadesetih? Prvi mafijaški rat* 343*Antimafija* 351*„Fenomen kolektivnog kriminaliteta“* 358**9. Uzroci drugog mafijaškog rata, 1970–1982.***Uspomina Korleoneza: 1 – Lučano Leđo (1943–1970)* 365*Duhovna kriza Leonarda Vitalea* 374*Smrt „Levičarskog fanatika“: Pepino Impastato* 379*Heroin: „veza pica“* 391*Bankari, masoni, skupljači poreza, mafijaši* 397*Uspomina Korleoneza:**2 – Mattanza – pripreme i tok (1970–1983)* 403**10. Terra Infidelium, 1983–1992.***Čestita manjina* 413*Izuzetni leševi* 417*Korida* 433*Sudbina velikog suđenja* 439**11. Bombe i zaranjanje, 1992–2003.***Vila Tota Rine* 449*Posle Kapačija* 453*Ujka Đulio* 461*Ulazak Traktora* 468*Nadzornik i marketinški mag* 476*Zahvalnost* 487*Zahvalnost za fotografije* 490*Bibliografija* 491*Indeks* 507

Kao što će ubrzo postati očigledno, ove stranice neizbežno sadrže ozbiljne iskaze koji se odnose na izvesne pojedince. Zato je veoma važno da se knjiga čita imajući u vidu sledeće:

Mafijaška Porodica i porodica po krvnom srodstvu dva su različita pojma. Činjenica da su jedan ili više članova neke porodice koji su pomenuti u ovoj knjizi primljeni u mafiju ni slučajno ne znači da su i njihovi rođaci – bilo krvni ili brakom stečeni – članovi mafije, da rade u njenom interesu ili da su čak svesni da njihovi rođaci jesu članovi ili su to bili. U stvari, pošto je Koza nostra tajna organizacija, postoji pravilo da njeni pripadnici ne smeju da pričaju članovima svojih porodica o njenim aktivnostima. Iz istog razloga, *a fortiori*, ne bi trebalo izvoditi zaključke da je ijedan potomak sada već pokojnih osoba, za koje se u ovoj knjizi iznose sumnje o umešanosti u aktivnosti mafije, u bilo kom vidu i sam umešan.

Tokom čitave svoje istorije, sicilijanska mafija i američka mafija uspostavljale su veze sa pojedinim poslovnim ljudima, političarima i članovima organizacija kakve su npr. strukovni sindikati. Isto tako, i sicilijanska i američka mafija uspostavile su veze sa kompanijama, strukovnim sindikatima, političkim strankama ili grupama u okviru tih stranaka. Istorijski materijal koji nam je na raspolaganju rečito nam ukazuje na to da je jedna od primarnih karakteristika tih veza njihova raznolikost. Na primer, u slučajevima kada se mafiji plaća reket za zaštitu, organizacije i pojedinci koji su u to uključeni mogu biti potpuno nevine žrtve iznude ili svesni saučesnici u organizovanom kriminalu. Komentari o takvim organizacijama i pojedincima u ovoj knjizi ni

u kom slučaju nisu dati s namerom da unapred osuđuju specifičnu prirodu pojedinačnih slučajeva u tom pogledu. Takođe ne treba izvoditi zaključak da takve organizacije ili pojedinci koji su, u određenom trenutku, i imali izvesne veze sa mafijom, te veze i dalje imaju. Štaviše, nikakve zaključke ne treba donositi na osnovu onoga što je u ovoj knjizi napisano o bilo kojoj organizaciji ili pojedincu čija se imena, čistom slučajnošću, podudaraju sa onima koja su ovde pomenuta.

Ova knjiga, kao i mnoge druge studije o mafiji, objašnjava široki istorijski šablon po kome su se članovi mafije trudili da izbegnu krivično gonjenje češće nego što bi se to očekivalo. U okviru ovog širokog šablona, pojedinačni slučajevi poseduju raznolike karakteristike. Nemoguće je uvek imati osnova za sumnju da se desio ma kakav propust ili da je pokazana nekompetentnost ma kog pripadnika policijskih službi, članova pravosudnih organa, svedoka ili porotnika. Prema tome, ne treba izvoditi nikakve zaključke ni o kakvim propustima ili nekompetentnosti ukoliko oni nisu eksplicitno izneti.

Mnogi su poricali postojanje mafije ili se trudili da se njen uticaj ne ističe. Većina tih ljudi govorila je i postupala sasvim pošteno. Slično tome, mnogo ljudi je iznelo poštene, razumne i ponekad apsolutno opravdane sumnje u pouzdanost svedočenja pojedinih *pentita* mafije (*pentito* – prebeglica) ili *pentita* uopšte. Naprotiv, ukoliko nije eksplicitno navedeno na ovim stranicama, nikako ne treba donositi zaključke o povezivanju neke osobe sa mafijom samo na osnovu činjenice da se pričalo kako ta osoba poriče ili ne ističe postojanje mafije ili iznosi sumnje u iskaze izvesnih *pentita*.

U slučajevima kada su se, kao što je to izneto u ovoj knjizi, članovi mafije sastajali u hotelima, restoranima, prodavnicama ili na drugim javnim mestima, ne treba izvoditi zaključak da su vlasnici, uprava ili osoblje pomenutih mesta bili na ma koji način povezani sa mafijom ili bili svesni takvih susreta, kriminalnog kalibra učesnika takvih susreta ili kriminalne prirode poslova obavljanih prilikom takvih susreta.

Iz praktičnih razloga, nije bilo moguće obaviti razgovor sa svim ljudima koji su još živi i čije su reči ovde navođene iz pisanih izvora kao što su intervjui u knjigama i novinama. U svakom takvom slučaju autor je pretpostavio da su njihove reči u takvim knjigama i novinama prenete tačno i dobronamerno.

PROLOG

Dve priče, dva dana u mesecu maju, razdvaja ih samo jedan vek istorije. Obe priče – prva izmišljena melodrama, druga tragična realnost – otkrivaju nešto važno o sicilijanskoj mafiji i o tome zašto istorija mafije tek sada može da bude napisana.

Prva priča je svetu predstavljena u Teatru Kostanci u Rimu, 17. maja 1890. godine prilikom, kako to mnogi veruju, najuspešnije operske premijere svih vremena. *Kavalerija rustikana* („seosko viteštvo“) Pjetra Maskanjija stavila je tužnu melodiju u službu jednostavne priče o ljubomori, časti i osveti, smeštene među seosko stanovništvo Sicilije. Dočekana je sa oduševljenjem. Zavesa je na kraju podizana trideset puta; u pozorištu je bila i kraljica Italije i aplaudirala je čitavo veče. *Kavalerija* je brzo postala međunarodni hit. Nekoliko meseci posle te večeri u Rimu, Maskanji je jednom svom prijatelju napisao da se od ove opere jednočinke u svojoj dvadeset i šestoj godini obogatio za čitav život.

Svako zna bar neki muzički odlomak iz *Kavalerije rustikane* i svako prepoznaje njenu povezanost sa Sicilijom. Njen intermeccose čuje za vreme čuvene usporene uvodne sekvence *Razjarenog bika*, Skorsezeove analize italoameričkog mačizma, gordosti i ljubomore. Opera je uključena i u treći deo filma Frensis Forda

Kopole *Kum*. U završnoj sceni, mafijaški ubica prerušen u sveštenika prikrada se svojoj žrtvi kroz raskošni Teatar Masimo u Palermu dok se na pozornici izvodi *Kavalerija*. Sin don Majkla Korleonea peva glavnu ulogu Turidua. Na kraju filma, ponovo se čuje intermeco, njime je praćena usamljena smrt ostarelog dona, koga igra Al Paćino.

O *Kavaleriji* se manje zna da je njena priča najčistiji i najblaži prikaz mita o Siciliji i mafiji, mita koji je, skoro vek i po, srodan zvaničnoj ideologiji sicilijanske mafije. Verovalo se da mafija nije organizacija, već osećaj prkosnog ponosa i časti, ukorenjen duboko u identitet svakog Sicilijanca. Predstava o „seoskom viteštvu“ bila je u suprotnosti sa idejom da bi mafija čak mogla imati i svoju istoriju vrednu pomena. Danas je, međutim, nemoguće izneti priču o mafiji, a zanemariti moć tog istog mita.

Druga priča nas vodi na brdo iznad puta koji spaja Palermo sa lokalnim aerodromom. Nešto pre 18 časova, 23. maja 1992. godine, Đovani Bruska, bucmasti i bradati mladi čovek od časti, osmatra kratki deo autoputa pre skretanja u mali grad Kapaći. U tom delu su njegovi ljudi pomoću skejtborda napunili odvodnu cev sa trinaest malih buradi u kojima je skoro 400 kilograma eksploziva.

Nekoliko metara iza Bruske, jedan stariji mafijaš puši i priča preko mobilnog telefona. Iznenada prekida razgovor i naginje se da pogleda put kroz durbin namešten na postolje. Kada ugleda konvoj od tri automobila koji se približava onom mestu, piskavim glasom uzvikuje: „*Vai!*“ („Hajde!“) Ništa se ne dešava. „*Vai!*“, ponavlja.

Bruska je primetio da se konvoj kreće sporije nego što su očekivali. Čeka nekoliko sekundi, koje mu deluju kao večnost, i čak dopušta da automobili prođu pored jednog starog frižidera koji je postavio kraj puta kao orijentir. Tek kada iza sebe začuje treće, skoro uspaničeno „*Vai!*“, pritiska prekidač.

Razleže se poput bubnjeva dubok zvuk niza detonacija. Snažna eksplozija kida asfalt i baca prvi automobil u vazduh. On pada šezdeset-sedamdeset metara dalje u maslinjak. Drugi automobil

je beli, blindirani fijat kroma; motor leti u vazduh i automobil, raznet, završava u dubokom krateru. Treće vozilo je oštećeno ali čitavo.

Žrtve eksplozije bili su glavni istražni sudija iz resora za borbu protiv mafije Đovani Falkone, njegova supruga (u belom fijatu kromi) i tri člana njihove pratnje (u prvom automobilu). Ubivši Falkonea sicilijanska mafija se otarasila svog najopasnijeg neprijatelja, simbola borbe protiv nje.

Bombaški napad kraj Kapaćija zaustavio je čitavu Italiju. Većina ljudi se tačno seća gde su bili kada su čuli za ovaj događaj, a kasnije je nekoliko javnih ličnosti izjavilo da ih je sramota što su Italijani. Za neke je tragedija kod Kapaćija predstavljala krajnji vid demonstracije osionosti i moći mafije. Opet, napad je označio i smrt mita kristalisanog u operi *Kavalerija rustikana* – zvanična ideologija mafije sada je zvanično uništena. Nije slučajnost što je prva verodostojna istorija mafije ikada napisana na italijanskom jeziku izdata tek posle bombaškog napada kraj Kapaćija.

* * *

Mala pripovest o ljubavnom trouglu, *Kavalerija rustikana*, vrhunac dostiže na jednom sicilijanskom gradskom trgu kada žilavi kočijaš Alfio odbija piće koje mu je ponudio mladi vojnik Turidu. Niko nikoga direktno ne optužuje, ali oba muškarca znaju da će ovo neznatno ispoljavanje omalovažavanja imati tragične posledice, pošto je Alfiju rečeno da Turidu ima nečasne namere prema njegovoj ženi. Čitav jedan primitivni sistem vrednosti zbijen je u njihovom kratkom susretu. Oba muškarca smatraju da je povređena čast, da je krvna osveta nešto sasvim ispravno i da je dvoboj jedini način da se izravna dug. Kao što običaj nalaže, njih dvojica se grle i Turidu zubima hvata Alfija za desno uvo kao znak da je izazov prihvaćen. Turidu se u suzama oprašta sa svojom majkom i napušta pozornicu ne bi li se našao sa Alfijom u obližnjem voćnjaku. Zatim se, iz daljine, začuje ženski vrisak: „Turidu je ubijen!“ Dok seljaci jadikuju u očaju, zavesa se spušta.

Maskanji, rodom iz Toskane, nikada nije bio na Siciliji pre no što je priču *Kavalerije* uobličio u muzičko delo. Na probi je tenor promenio reči uvodne pesme zato što libretisti, obojica iz Maskanjijevog rodnog grada, nisu umeli da ih uobliče da zvuče dovoljno sicilijanski. Ali to nije bilo mnogo važno. Sicilija – ili u krajnju ruku izvesna predstava o njoj – bila je 1890. godine u modi. Ono što je publika u Teatru Kostanci očekivala – i dobila – bilo je jedno živopisno ostrvo kakvim su ga prikazivali ilustrovani časopisi: egzotična zemlja sunca i strasti koju naseljavaju zamišljeni, tamnopusi seljaci.

Godine 1890. mafija je već bila ubitačna i prefinjena kriminalna organizacija sa snažnim političkim vezama i međunarodnim dometom delovanja. U glavnom gradu Sicilije, Palermu, lokalni političari su bili upetljani u malverzacije sa bankama i akcijama i krali su novac iz gradskog fonda za obnovu za koji je bila odgovorna opštinska vlada; među njima je bilo i mafijaša. Opet, široko rasprostranjena predstava o mafiji bila je dosta drugačija. Maskanjijeva publika je gledala na Turidua, a posebno na kočijaša Alfija – bez obzira na poseljačen patos njihove priče – ne kao na tipične Sicilijance, već kao na tipične mafijaše. Zato što se reč „mafija“ široko upotrebljavala ne za neku organizaciju, već za mešavinu nasilne strasti i „arapskog“ ponosa, koji je navodno bio dominantan u ponašanju Sicilijanaca. „Mafija“ je, kako su mnogi na nju gledali, bila primitivna predstava o časti, rudimentarni viteški kodeks kome se povinuju nazadni ljudi iz sicilijanskih seoskih sredina.

Nije to bilo ni tek pogrešno shvatanje koje su propagirali uobraženi Italijani sa severa. Sedam godina posle zapanjujućeg uspeha Maskanjijeve opere, istaknuti sicilijanski sociolog Alfredo Ničeforo napisao je studiju *Savremena varvarska Italija*, o „nazadnim rasama“ južne Italije. Ničeforo je na pejorativan način opisao neka *kavalerijska* opšta mesta vezana za sicilijansku psihu: „Sicilijancu... neprestano kroz krvotok protiču pobuna i neograničena strast prema svom vlastitom egu – *mafioso* u orahovoj ljusci.“ Ničeforo, *Kavalerija rustikana*, kao i veći deo italijanske kulture u to vreme bez izuzetka poistovećuju Sicilijance i mafiju. Od tada su generacije posmatrača, bilo da su to Sicilijanci, Italijani ili stranci,

činile istu grešku, ne praveći jasnu razliku između mafije i onoga što je jedan engleski putopisac šezdesetih godina XX veka nazvao „iskonskim mentalitetom“ „sicilijanske podsvesti“.

Sicilijansku kulturu dugo godina su mešali sa onim što se naziva *mafiosità* („mafijaštvo“) i ta zbrka je služila interesima organizovanog kriminala. Nepotrebno je reći da je ilegalnoj organizaciji znanom kao mafija bilo od velike pomoći što su ljudi mislili da ona ne postoji. „Ne postoji tajno kriminalno udruženje“, glasio je argument; „to je samo teorija zavere onih koji ne shvataju kako Sicilijanci razmišljaju.“ Bezbroy pisaca je ponavljalo isti pogrešni argument: da su vekovi osvajačkih naleta Sicilijance načinili sumnjičavima prema strancima, pa oni prirodno više vole da međusobne sukobe rešavaju bez uplitanja policije ili sudova.

Brisati liniju koja razdvaja mafiju od Sicilijanaca za posledicu bi takođe imalo to što bi svaka zakonska mera protiv mafije izgledala uzaludna. Ako bi se okrivljivao tobožnji primitivni sicilijanski mentalitet, kako bi se onda gonila mafija – ne može se čitavo ostrvo posaditi na optuženičku klupu! „*Tuti colpevoli, nessuno colpevole*“, kako bi to rekli Italijani u jednoj svojoj poslovice: „Kad su svi krivi, niko nije kriv.“

Mafija je imala velikog uspeha u širenju ove lepeze neistina u poslednjih vek i po. Najpodmukliji efekat se jednostavno dobijao stvaranjem zbrke i sumnje. Kao rezultat svega toga, postojanje mafije dugo nije bilo ništa više nego sumnja, teorija, gledište – sve donedavno, iznenada. A i namera da se napiše istorija „mafijaškog mentaliteta“ često je bivala besmislena, isto kao kad bi se pisala istorija galskog njuha ili engleske užtogljenosti.

* * *

Ako se mit o seoskom viteštvu sada napokon raspršio, to dugujemo Falkoneu i njegovim kolegama. Priča o bombaškom napadu kod Kapačija počela je ranih osamdesetih godina XX veka, kada je, za manje od dve godine, ubijeno više od 1000 ljudi – ljudi od časti, njihovih rođaka i prijatelja, policajaca i nedužnih prolaznika. Ljudi su ubijani na ulici ili odvođeni na tajna mesta gde su davljeni; tela

su im rastvarali u kiselini, betonirali ih, bacali u more ili komadali i njima hranili svinje. Bio je to najkrvaviji mafijaški sukob u istoriji, ali nije bio rat; bila je to kampanja uništenja. Izvršilac je bio savez mafijaša grupisanih oko vođa mafije iz Korleonea. Koristili su tajne eskadrone smrti ne bi li ulovili i uništili svoje neprijatelje i uspostavili skoro diktatorsku moć nad mafijom po čitavoj Siciliji.

Među žrtvama pokolja bila su i dva sina, brat, nećak, šurak i zet Tomaza Bušeta, čoveka od časti. Novine su ga nazivale „bosom dva sveta“ zbog njegovih poslova sa obe strane Atlantika. Kada su Korleonezi krenuli u juriš, nijedan svet mu više nije bio siguran. Bušeta je uhapšen u Brazilu. Kada je izručen Italiji, pokušao je da izvrši samoubistvo progutavši strihnin koji je uvek nosio sa sobom. Preživio je – za dlaku. Kada se oporavio, Bušeta je odlučio da ispriča šta zna o tajnom društvu u koje je uveden kada mu je bilo sedamnaest godina. Želeo je da razgovara isključivo sa Đovanijem Falkoneom.

Falkone je bio bistar sin porodice iz srednje klase iz La Kalsa, tada oronulog dela centralnog Palerma. Jednom je rekao da je udišao miris mafije još od dečaćkih dana. U mesnom Klubu mladih katolika igrao je stoni tenis sa Tomazom Spadarom, koji će kasnije postati ozloglašeni mafijaš i trgovac heroinom. Porodica nije dala da Falkone potpadne pod ove uticaje, vaspitavajući ga da poštuje obaveze, crkvi i otadžbinu.

Falkone je na početku karijere bio istražni sudija pri sudu za stečajne postupke, gde je ispekao zanat istražujući finansijske malverzacije. Taj zanat je postao osnova za ono što će se kasnije nazvati „falkoneovskim metodom“ u gonjenju mafije. Prvi put je primenjen u slučaju velikog krijumčarenja heroina 1980. godine posle Falkoneovog premeštaja u istražni biro za kriminalna dela u Palermu. Tokom 1982. godine Falkone je bio zaslužan za donošenje sedamdeset i četiri presude u ovom slučaju krijumčarenja heroina: ogroman uspeh na ostrvu gde je terorisanje svedoka, sudija i porotnika prouzrokovalo neuspeh u bezbroj ranijih krivičnih gonjenja.

Bušeta je Falkoneu, prvi put u istoriji, pružio uvid u sicilijansku mafiju iznutra. „Za nas je on bio poput profesora stranog jezika

koji vam omogućuje da odete u Tursku, a da ne morate da se sporazumevate mašući rukama“, rekao je Falkone.

Tokom silnih sati razgovora sa Bušetom, Falkone i članovi njegovog tima naučili su da razumeju tu organizaciju i da strpljivo pohvataju veze između lica, imena i zločina. Sklopili su sasvim novu sliku njene komandne strukture, metoda rada i načina razmišljanja.

Sada je teško shvatiti koliko toga *nije* bilo poznato o mafiji pre nego što je Tomazo Bušeta seo da razgovara sa Đovanijem Falkoneom. Prvo otkriće je bilo ime koje su organizaciji dali sami njeni članovi: Koza nostra – „naša stvar“. Do tada su čak i neki istražitelji i policija, koji su to ime ozbiljno shvatili, smatrali da se ono odnosi samo na američke gangstere.

Bušeta je Falkoneu izložio i piramidalnu strukturu Koza nostre. Vojnike na najnižem nivou u grupama od desetak članova nadzire *capodecina* (glava desetorice). Svaki *capodecina* podnosi izveštaj onome iznad sebe, a to je izabrani šef lokalne bande ili „porodice“, koji uz sebe ima zamenika i jednog ili više *consigliere* (savetnika). Tri porodice čije se teritorije graniče organizovane su u *mandamento* (okrug). Starešina svakog *mandamenta* član je Komisije, parlamenta Koza nostre ili upravnog odbora za provinciju Palermo. Teoretski, iznad tog provincijskog nivoa postoji regionalno telo sačinjeno od mafijaških bosova sa čitave Sicilije. Međutim, u praksi, Palermo dominira sicilijanskom mafijom: skoro polovina od stotinak Porodica na Siciliji svoju teritoriju ima u Palermu i njegovoj okolini, a bos Komisije Palerma ima vodeću ulogu unutar sicilijanske mafije kao celine.

U vreme Bušetinih otkrića, oko 5000 ljudi od časti bili su članovi jedne jedine kriminalne organizacije. Ubistva istaknutih ljudi – policajaca, političara ili drugih mafijaša – morala su biti odobrena i isplanirana na najvišem nivou, kako bi bilo sigurno da su u skladu sa sveobuhvatnom strategijom organizacije. U cilju stvaranja stabilnosti, Komisija je takođe donosila konačne odluke prilikom sporova među Porodicama i *mandamentima* kojima je predsedavala. Ovaj nivo unutrašnje discipline zapanjio je istražitelje.

„Bos dva sveta“ dobro je poznavao i američku Koza nostru. Ispričao je Falkoneu da sicilijanska mafija i američka mafija, koju

je ova izrodila, imaju sličnu strukturu. Međutim, one su bile zasebne organizacije: biti član na Siciliji nije značilo da ćete postati član i u SAD. Jake međusobne veze između njih bile su više krvnog i poslovnog karaktera nego organizacionog tipa.

Ostali ljudi od časti pošli su za Bušetinim primerom obrativši se državi radi zaštite od Korleoneza i njihovih eskadrone smrti. Sa svojim bliskim saradnikom Paolom Borselinom Falkone je detaljno proverio njihova svedočenja i sakupio dosije sa 8607 stranica dokaza – optužnicu za čuveno „veliko suđenje“ održano u Palermu u specijalno izgrađenoj sudnici-bunkeru koju ni bomba nije mogla da probije.

Šesnaestog decembra 1987. godine, posle dvadesetčetvoromesečnog postupka, sudija velikog suđenja proglasio je krivima 342 mafijaša i osudio ih na ukupno 2665 godina zatvora. Isto tako je važno da je ono što su skeptici odbacili kao „Bušetinu teoremu“ o strukturi Koza nostre odolelo krutom sudskom pretresu.

Konačna zakonska potvrda „Bušetine teoreme“ morala je da priču do januara 1992. godine kada je, suprotno nadanjima i očekivanjima Koza nostre, Kasacioni sud – italijanski Vrhovni sud – zapečatio prethodne presude. Bio je to najgori sudski poraz koji je sicilijanska mafija ikada pretrpela. Kao odgovor na to, Korleonezi su poslali svoje eskadronce smrti na istražne sudije. Falkone je ubijen nekoliko meseci posle donošenja presude. Manje od dva meseca po Falkoneovoj smrti, neverica i ogorčenje preplavili su čitavu Italiju kada su Paolo Borselino i pet članova njegove pratnje ubijeni automobilom-bombom ispred kuće njegove majke.

Tragične smrti Falkonea i Borselina imale su duboke posledice koje se i danas osećaju. Prva od tih posledica ogleda se u jednostavnoj činjenici da su istražne sudije iz resora za borbu protiv mafije odnele značajnu pobjedu; postojanje centralizovane kriminalne organizacije po imenu Koza nostra više nije samo teorija.

Ako Koza nostra postoji, onda ona ima svoju istoriju; a ako ima istoriju, onda ona, kako je Falkone često govorio, ima početak i imaće kraj. Jer zahvaljujući radu Falkonea, Borselina i njihovih

kolega, kao i krah u čitavom nizu neistina o pojmu „seoskog viteštva“, istoričari sada mogu da prouče istoriju mafije pouzdanije i sa više uvida nego što je to ikada bio slučaj.

Kako je kroz Bušetino svedočenje i veliko suđenje postojanje Koza nostre izašlo na videlo, nekoliko istoričara, većina od njih Sicilijanci, bacila se na posao nalik istražnim sudijama: ponovo su istraživali zanemarene dokumente i otkrivali nove dokaze. Lagano se otvaralo čitavo polje naučnog rada. Zatim je 1992. godine, kada je presuda Kasacionog suda potvrdila Bušetinu teoremu – a time i izazvala ubistvo Falkonea i Borselina – pisanje istorije mafije iznenada postalo daleko više od obične akademske trke: ono je sada deo jednog hitnog imperativa da se razume smrtonosna pretnja društvu i da se ostalim istražnim sudijama pokaže da nisu sami u svojoj borbi.

Prva istorija sicilijanske mafije izdata je u Italiji sledeće godine. Dopunjena je 1996, a i od tada je bilo daljih otkrića. Poriv da se ispriča storijska o mafiji rastao je zajedno sa porivom za borbu protiv Koza nostre posle krvavih događaja iz 1992. godine. Istorija na Siciliji ima izuzetan značaj.

Važno je da se istorija mafije ispriča i ostatku sveta, izvan Italije. Ova knjiga je prva istorija sicilijanske mafije, od njenih početaka do današnjeg dana, koja nije napisana na italijanskom jeziku. Ona iznosi otkrića poslednjih istraživanja i izlaže priču o mafiji onako kako je sada pričaju italijanski stručnjaci. Ona takođe sadrži i neka potpuno nova otkrića. Ono što je poslednjih nekoliko godina isplivalo na površinu predstavlja daleko puniji istorijski opis sicilijanske mafije nego što se donedavno smatralo mogućim. Slika onoga što je nekada bilo iscrtno nejasnim linijama sociološkog žargona – „mentaliteti“, „paradržavno funkcionisanje“, „nasilni posrednici“ – sada sadrži prave ljude, mesta, datume i zločine. I što slika postaje jasnija, sve više uznemiruju njene posledice: tajno društvo kome je ubistvo bilo *raison d'être* neodvojiv je deo upravljanja Italijom još od sredine devetnaestog veka.

UVOD

Reč „mafija“ pripada sada već dugačkom spisku reči – kao što su „pica“, „špageti“ i „opera“ – koje je italijanski jezik podario mnogim drugim jezicima širom sveta. Ona se koristi za kriminalce uopšte, i van granica Sicilije i SAD gde je mafija u strogom smislu utemeljena. „Mafija“ je postala opšti epitet za čitav jedan svet oružanih bandi – kineskih, japanskih, ruskih, čeških, albanskih, turskih i tako dalje – koje imaju vrlo malo veze ili uopšte nemaju nikakve veze sa Sicilijom.

Postoje i druga kriminalna udruženja, smeštena u drugim regijama južne Italije, i sva ona se ponekada nazivaju „mafija“: Sakra korona unita u Apuliji (na peti italijanske čizme), Ndrangeta u Kalabriji (na špicu) i Kamora u Napulju i njegovoj okolini (na cevanici). Sva ta druga udruženja imaju svoju vlastitu, zapanjujuću istoriju – jedno od njih, Kamora, malo je starije od mafije – ali ta udruženja će ovde biti pomenuta samo kada su relevantna za istoriju sicilijanske Koza nostre. Razlog leži prosto u tome što nijedno drugo italijansko ilegalno udruženje nije ni približno tako snažno, dobro organizovano i uspešno kao mafija. Nije slučajno što je baš ta sicilijanska reč ušla u tako široku upotrebu.

Ova knjiga je selektivna u tom smislu što je ovo istorija sicilijanske mafije. Neki od najpoznatijih američkih mafijaša, ljudi poput Lakija Lučana i Ala Kaponea, takođe se nalaze na ovim stranicama,

zato što istorija sicilijanske mafije ne može biti ispričana a da se ne iznese i priča o američkoj mafiji, koju je ona izrodila. SAD su protekla dva veka predstavljale izuzetno plodno tlo za organizovane kriminalce, ali samo je deo organizovanog kriminala u SAD pripadao mafiji. Stoga je ovde prikazan onaj pravi aspekt američke mafije. Jedino ako se posmatra sa obale malog trouglastog ostrva u Mediteranu, istorija mafije u SAD, bar u njenim ranim stadijima, počinje da ima smisla.

Mafija sa Sicilije obezbeđuje sebi moć i novac gajeći veštinu ubijanja ljudi, a da pri tom ne odgovara pred zakonom, i organizujući se na jedinstven način koji kombinuje osobine države u senci, ilegalnog poslovanja i tajnog društva pod zakletvom, kao što su masoni.

Koza nostra je poput države zato što se trudi da kontroliše teritoriju. U skladu sa mafijom kao celinom, svaka mafijaška Porodica (italijanska reč koja se koristila tokom čitave istorije mafije glasi *cosca*) ponaša se kao vlada u senci koja upravlja ljudima u okviru svoje teritorije. Reketiranje je za mafijašku Porodicu ono što su porezi za legalnu vladu. Razlika je u tome što mafija pokušava da „oporezuje“ svu ekonomsku aktivnost, bila ona legalna ili ilegalna: i prodavci i lopovi plaćaju ono što je poznato kao *pizzo*. Mafijaš će na kraju „štiti“ i vlasnika prodajnog salona automobila i bandu kradljivaca automobila koji ga pljačkaju. Tako je mafija jedina stranka kojoj je apsolutno zagarantovana korist od svakog reketarskog posla. Kao i država, mafija sebi takođe pripisuje vlast nad životom i smrću svojih podanika. Ipak, mafija nije alternativna vlada; ona opstaje tako što se infiltrira u legalnu državu i na silu je prilagođava svojim vlastitim interesima.

Koza nostra je biznis zato što ona teži profitu – bez obzira na to što to čini čak i zastrašivanjem. Međutim, ona retko prelazi preko granica svojih uobičajenih „upravnih“ aktivnosti. Veći deo prihoda od iznude investira se u održavanje kriminalnih aktivnosti: ona kupuje advokate, sudije, policajce, novinare, političare i propratnu radnu snagu i potpomaže mafijaše koji nisu imali dovoljno sreće te su dospeli u zatvor. Koza nostra plaća ove troškove ne bi li izgradila ono što neki „mafiozi“ nazivaju glavnicom zastrašivanja.

Glavnica mafije se može razviti na svim vrstama tržišta, kao što su malverzacije u građevinarstvu ili krijumčarenje duvana. Opšte pravilo glasi: što je tržište opasnije, nasilnije i profitabilnije – očigledan primer je trgovina narkoticima i njihova raspodela – to više mafijaša koji stupaju na to tržište ima veće koristi ako iza sebe imaju svetski renomiranu i sasvim pouzdanu glavnica zasnovanu na jezivom zastrašivanju.

Koza nostra je isključivo tajno društvo zato što ona ima potrebu da bira svoje saradnike veoma pažljivo i nameće ograničenja u njihovom ponašanju da bi oni zauzvrat imali koristi od članstva u njoj. Glavni zahtevi koje Koza nostra postavlja svojim članovima jesu: diskrecija, poslušnost i nemilosrdno nasilje.

Istorija ove organizacije fascinantna je sama po sebi. Međutim, istorija mafije se ne može baviti *samo* mafijom, postupcima ljudi od časti. Pre Falkonea i Borselina, veliki broj ljudi je poginuo boreći se protiv mafije. Neki od njih su likovi u drami koja je ovde ispričana, zato što je sastavni deo priče o mafiji i priča o njenoj borbi protiv Sicilijanaca i drugih ljudi koji su joj se suprotstavljali od samih početaka. Priča o mafiji takođe uključuje i ljude koji su iz širokog spektra motiva – koji se kreću od racionalnog straha, pa sve do političkog cinizma i potpunog saučesništva – pokazivali naklonost prema delovanju te organizacije.

Međutim, čak bi i istorija mafije koja uključuje sve ove kategorije i dalje ostavila mnoga pitanja nerazjašnjenja. Budući da svako van Italije zna šta je mafija, ili bar misli da zna, zbunjuje nas činjenica da je trebalo da prođe toliko vremena, sve do 1992. godine, pa da se potpuna istina o sicilijanskoj mafiji potvrdi. Kako je jedna ilegalna organizacija toliko dugo mogla da ostane tako snažna i tako teška za razumevanje? Deo objašnjenja leži u nedostatku dokaza. Mafija je opstajala i napredovala zato što je zastrašivala svedoke i zbunjivala ili podmićivala policiju i sudove. U prošlosti su vlasti (a takođe i istoričari posle njih) i te kako često ostavljane da prebrojavaju mrtve i pitaju se kakva čudna logika stoji iza sveg tog krvoprolića.

Problem je bio veoma ukorenjen; u stvari, išao je sve do srži italijanskog sistema upravljanja državom. Italijanska država je čitavog

prošlog veka, a i duže, bila u najmanju ruku krajnje rasejana što se tiče sicilijanske mafije. Kada je, u nekoliko prilika, razumevanje mafije prodrlo u vladine institucije, brzo je zaboravljano. Čak i kada nije bilo tako, to razumevanje nije dobro iskorišćeno. Italija je više puta propuštala prilike da shvati istine za čije dokazivanje su sudije Falkone i Borselino na kraju dali svoje živote. Mafija je bila tajna skrivena pred otvorenim očima. Iz tog razloga, stalni neuspeh Italije da shvati mafiju upućuje na daleko bogatiju priču nego što bi to bio slučaj da se sve svodilo na neku tajanstvenu zaveru nekoliko pojedinaca rešenih da istina ostane skrivena. Iz tog razloga takođe, ova knjiga jeste istorija mafije, ali je i istorija neuspeha Italije da shvati ono što je sve vreme bilo očigledno i bori se protiv toga.

Postoji mnoštvo savremenih primera koji ukazuju na to da je duboko ukorenjeni problem mafije u Italiji i dalje veoma živ. U vreme pisanja ove knjige sedmostruki predsednik italijanske vlade i doživotni senator Đulio Andreotti osuđen je zato što je angažovao mafiju da ubije jednog novinara koji ga je ucenjivao. (Glavni doušnik, Tomazo Bušeta, nekadašnji „bos dva sveta“, bio je ključni svedok.) Andreotti je podneo žalbu Kasacionom sudu. Postoji još jedan krupan mafijaški slučaj, u koji je upetljan direktor marketinške agencije koji je 1993. godine osnovao Forca Italiju, političku stranku sadašnjeg predsednika vlade, medijskog tajkuna Silvija Berlusconi. Jedan prebeglica iz redova mafije potvrdio je da je bilo sastanaka na visokom nivou gde je sklopljen pakt između Koza nostre i Forca Italije. Ove optužbe se oštro poriču i ne treba žuriti u izvlačenju zaključaka u vezi sa tim pojedinačnim suđenjima, pošto konačne presude još nisu donete. Međutim, pored začuđenog podizanja obrva, podiže se i niz pitanja o tome kako je Italija uspela da sebe uvali u takvu nepriliku.

Istoričari koji su prvi pokušali da odgovore na ta pitanja odmah posle Bušetinog svedočenja brzo su došli do izvanrednog nalaza, koji je samo produbio misteriju zašto Italija nije ranije uspela da razume mafiju. Bušeta je, u stvari, bio daleko od prvog čoveka od časti koji je prekršio čuveni mafijaški kodeks ćutanja poznat kao *omertà*; nije bio čak ni prvi kome su poverovali kada je to učinio.

Otkad postoje mafijaši bilo je i doušnika iz njihovih redova. Uz to, od samog početka je postojao tajni i često prisni dijalog između ljudi od časti i onih u državnom aparatu – policije, istražnih sudija, političara. Istoričari sada mogu da oslušnu odlomke tog dijaloga. To slušanje je zapanjujuće i nelagodno, jer otkriva u kojoj meri je italijanska država bila umešana u ubistva.

Čak i posle otkrića tih prvih prebeglica iz redova mafije, ostao je duboki problem kako protumačiti ono što su oni rekli; policija i istražne sudije mučili su se oko toga od samog početka istorije mafije pa sve do Falkoneovog i Borselinovog velikog suđenja. Zašto bi neko poverovao profesionalnim kriminalcima koji imaju i te kako mnogo razloga da lažu? Svedočenja doušnika iz redova mafije često su odbacivana jednostavno kao nedovoljno pouzdana da bi se mogla iskoristiti na sudu – ili u knjizi sa istorijskom tematikom. Svedočenja ljudi od časti, čak i *pentita*, uvek su teška za razumevanje. U stvari, reč *pentito* ume da prevari: pravo pokajanje kod jednog čoveka od časti srazmerno je retka pojava. Tokom istorije udruženja, članovi mafije su obično svedočili u korist države ne bi li se na taj način osvetili drugim mafijašima koji su ih izdali ili pobedili u ratu. Gubitnici su priznavali kada više ne bi preostalo nijedno drugo oružje. Bušeta je bio gubitnik, pa je, kao i kod ostalih *pentita*, njegovo svedočenje zato delimično iskrivljeno.

Opet, postoji nešto u Bušetinom svedočenju, nešto što nije samo obična subjektivna verzija događaja, nego i kamen temeljac za razumevanje iskaza mafijaša uopšte. Bušeta je tačno objasnio kako ljudi od časti *razmišljaju* zato što je izložio i čudna pravila koja oni slede i razloge zašto ih često krše. „Bos dva sveta“ i sam je i dalje osećao snagu tih pravila i uvek je poricao da je od čoveka od časti postao *pentito*. Velika lekcija koju je Bušeta održao kako istražnim sudijama tako i istoričarima glasi: pravila mafije se moraju uzeti zaozbiljno – što ni slučajno nije isto što i pretpostaviti da se ona uvek i poštuju.

Tomazo Bušeta nikada nije prestao da naglašava važnost jednog posebnog pravila unutar Koza nostre. Ono se odnosi na istinu. Zahvaljujući Bušeti mi sada znamo da je za mafijaše istina izuzetno dragocen i opasan artikl. Prilikom ulaska u sicilijansku

mafiju čovek od časti se između ostalog zaklinje i da nikada neće lagati ostale članove, bez obzira na to jesu li oni iz iste Porodice ili nisu. Posle toga, svaki čovek od časti koji slaže lako shvata da je krenuo prečicom do gubilišta. Opet, dobro upakovana laž u isto vreme može biti i veoma snažno oružje u neprestanoj borbi za vlast unutar same Koza nostre. Ishod je jednostavan: neprekidna paranoja. Kako je to Bušeta objasnio: „*Mafioso* živi u strahu od neprestanog procenjivanja – ne zakona ljudi, već pakosnog tračarenja unutar Koza nostre. Strah da bi neko mogao loše da priča o njemu je neprekidan.“

U ovakvim okolnostima, nije čudno kada se shvati da svi ljudi od časti neverovatno dobro umeju da drže jezik za zubima. Pre nego što je svedočio u korist države, Bušeta je jednom proveo tri godine u istoj zatvorskoj ćeliji sa čovekom od časti koji je pre toga po naređenju ubio trećeg mafijaša – bliskog Bušetinog prijatelja. Čitave tri godine dva neprijatelja nisu razmenila ni jednu jedinu neprijateljsku reč i čak su zajedno večerali za Božić. Bušeta je znao da je njegovog druga iz ćelije Koza nostra već osudila na smrt; nije poznato je li ovaj bio svestan da je predviđen za egzekuciju. Ubijen je odmah po izlasku iz zatvora.

Ljudi od časti više vole da ništa ne govore onima koji ne znaju o čemu oni pričaju; oni komuniciraju pomoću šifara, aluzija, delova rečenica, čudnih pogleda, značajnih stanki. U Koza nostri niko ne pita niti govori više nego što mora; niko se čak i ne čudi naglas. Sudija Falkone je primetio da je „tumačenje znakova, gestova, poruka i stanki jedna od glavnih aktivnosti ljudi od časti“. Bušeta je bio izuzetno rečit kada je objašnjavao kako se čovek oseća kada živi u takvom svetu:

U Koza nostri postoji obaveza da se govori istina, ali postoji takođe i velika rezerva. A ta rezerva, ono neizgovoreno, vlada svim ljudima od časti kao jedno neopozivo prokletstvo. Zbog njega su svi odnosi duboko veštački, apsurdni.

Iz istog razloga zbog kog nerado govore iskreno, ono što ljudi od časti jedni drugima i govore nikada ne predstavlja isprazno

časkanje. Na primer, ako mafijaš A kaže mafijašu B da je ubio preduzimača X ili da je političar Y na platnom spisku Koza nostre, to je verovatno istina; ako nije, onda je to taktička laž, koja je, na sebi svojstven način, u svakoj svojoj pojedinosti značajna kao i istina. Stoga se, posle Bušete, na mafijaše više ne gleda kao na suštinski nepouzdanе svedoke. Na tumačenje svedočenja mafijaša, bilo da su se oni „pokajali“ ili ne, sada se gleda kao na dešifrovanje šablona sastavljenog od istina i taktičkih laži i pronalaženje dokaznog materijala ne bi li se taj šablon potkrepio. Ovo je od izuzetnog značaja za istoriju mafije. To jeste istorija stvorena na osnovu uobičajenih izvora – policijskih dosijea, vladinih istraga, novinskih izveštaja, memoara, priznanja itd. Međutim, zajednička nit koja se provlači kroz mnoga dokumenta, bilo da je to direktno navođenje reči ljudi od časti ili su to samo nejasni odjeci tih reči, govori o smrtonosnoj igri koja predstavlja život u okviru mafije.

U svakoj istoriji postoji elemenat nesigurnosti, a pogotovo u istoriji koja se usuđuje da prodre u nepošteni svet sicilijanske mafije, tako da ova knjiga ne može dati konačnu reč o krivici ili nevinosti ličnosti čije se priče ovde spominju; istorija mafije nije retrospektivno suđenje. Međutim, nije ni puko nagađanje. Mada bi bilo i pogrešno i uzaludno pokušavati da se u imaginarni zatvor strpaju odavno mrtve ličnosti iz istorije, možemo osetiti opor „zadah mafije“ – da upotrebimo italijansku frazu – koji se i dalje oseća.

Istorija mafije zbog toga ima mnogo ličnosti i mnogo slojeva. Stoga različita poglavlja ove knjige iznose i različite priče. One se kreću između vojnika i bosova, ali takođe zakoračuju i u polusenku mafije ne bi li prikazale njene žrtve, neprijatelje i prijatelje – od onih najsiromašnijih u društvu do najmoćnijih. U nekoliko poglavlja, zbog nedostatka istorijskih činjenica, mafija mora da ostane ono što je izgleda sve vreme i bila: zlo i sablasno prisustvo.

Pre nego što prikaže genezu mafije, ova istorija osvrnuće se na to kako danas izgleda život unutar Koza nostre, sa kodeksom časti kome se njeni članovi povinuju. Nedavni prebezi obezbedili su nam uvid u to kako mafijaši sada razmišljaju i osećaju, što ranije jednostavno nije bilo moguće. I naravno, bilo bi suviše pojednostavljeno koristiti ono što danas znamo o stvarima kao što je kodeks

časti da bi se popunila neizbežno nejasna mesta u istoriji mafije. U svakom slučaju, kako se priča o mafiji odvija, polako postaje jasno da se čuveno sicilijansko kriminalno udruženje iznenađujuće malo promenilo otkad je pre nekih 140 godina nastalo. Nikada nije postojala dobra mafija koja je u nekom trenutku postala pokvarena i nasilna. Nikada nije postojala tradicionalna mafija koja je onda postala moderna, organizovana i poslovno orijentisana. Svet se promenio, ali se sicilijanska mafija samo prilagodila; ona je danas isto ono što je bila kada je rođena: tajno društvo pod zakletvom koje zanimaju moć i novac i to ostvaruje tako što neguje veštinu ubijanja ljudi i ne odgovara za to pred zakonom.

LJUDI OD ČASTI

Zlokobnom glamuru mafije doprinelo je bezbroj filmova i romana. Te priče o mafiji toliko su ubedljive zato što dramatizuju svakidašnjicu dodajući joj naročito uzbuđenje nastalo iz mešavine opasnosti i beskrupulozne prepređenosti. U svetu filmske mafije konflikti koji svakog muče – između onog što nalažu ambicija, odgovornost i porodica – postaju pitanja života i smrti.

Suviše je revnosno, ali i neistinito reći da je slika mafije predstavljena u tim delima jednostavno lažna – ona je stilizovana. A mafijaši, kao i svi drugi ljudi, vole da gledaju televiziju i da odlaze u bioskop kako bi na ekranu videli stilizovanu verziju svojih svakodnevnih drama. Tomazo Bušeta je obožavao *Kuma*, iako je mislio da scena na kraju filma, kada ostali mafijaši ljube ruku Majklu Korleoneu, nije realistična. Oprečni zahtevi koji stoje u pozadini motivacije izmišljenog lika kao što je Majkl Korleone u tumačenju Ala Paćina – ambicija, odgovornost, porodica – zaista su isti oni koji su centralni i u životima pravih mafijaša.

Nešto jeste upadljivo drugačije – nikakav glamur bioskopa ne može da preživi susret sa užasnom realnošću Koza nostre. Manje očigledna razlika ali, na kraju krajeva, i važnija, jeste u tome što je priča Majkla Korleonea priča o moralnim opasnostima neograničene moći, dok su sicilijanski mafijaši opsednuti pravilima časti koja ograničavaju njihove postupke. Čovek od časti može ta

pravila da izvrđava, da njima manipulirše i preinačava ih, ali je on ipak uvek svestan da ona uobličuju sliku o tome kako ga njemu ravni vide. Ne želi se time reći da merila mafijaške časti imaju u sebi mnogo onoga što se uobičajeno podrazumeva pod „časnim“. Unutar Koza nostre čast ima specifično značenje; ona opravdava čak i najgnusnije postupke članova, kao što će to pokazati slučaj Đovanija Bruske, čoveka koji je pritisnuo detonator u bombaškom napadu kod Kapačija.

Bruska je u krugovima Koza nostre bio poznat kao „*lo scannacristiani*“, „koljač hrišćana“. Na Siciliji, „hrišćanin“ znači „ljudsko biće“; za mafiju to znači „čovek od časti“. Bruska je bio član eskadrona smrti direktno potčinjenog bosu bosova, vođi Korleoneza, Totu „Kratkom“ Rini. Posle bombaškog napada kod Kapačija Đovani Bruska nije bio besposlen. Ubio je bosa Porodice Alkamo, koji je počeo da ugrožava Rinin autoritet. Nekoliko dana posle toga pripadnici Bruskinog tima zadavali su i trudnu suprugu tog istog čoveka. Bruska je zatim ubio jednog izuzetno bogatog biznismena i čoveka od časti koji nije uspeo da upotrebi svoje političke veze ne bi li zaštitio mafiju od velikog suđenja.

Usledilo je nešto još gore. „*Lo scannacristiani*“ je imao prijatelja, čoveka od časti, Santina di Matea, čiji se sinčić Đuzepe nekada igrao sa Bruskom u porodičnoj bašti. Sve je to bilo pre nego što je Santino di Mateo odlučio da državi oda tajne Koza nostre; on je prvi mafijaš koji je vlastima ispričao kako je ubijen Falkone. Bruska je zato kidnapovao malog Đuzepea di Matea za vreme jednog konjičkog takmičenja i držao ga zatočenog u podrumu dvadeset i šest meseci. Na kraju je, januara 1996, kada je Đuzepeu bilo četrnaest godina, Bruska naredio da ga zadave i njegovo telo rastvore u kiselini.

„*Lo scannacristiani*“ je uhvaćen 20. maja 1996. godine u okolini Agridentu. Četiri stotine policajaca opkolilo je jednospratnicu u kojoj se krio. Oko devet ujutru, tim od trideset ljudi upao je kroz vrata i prozore. Zatekli su Brusku i njegovu porodicu za stolom, kako na televiziji gledaju neku emisiju o Đovaniju Falkoneu – za dva dana navršavalo se četiri godine od njegove smrti. Policija je u spavaćoj sobi pronašla ormar pun odela marke *Versace* i *Arma-*

ni, veliku crvenu torbu punu italijanskih i američkih novčanica u vrednosti 15.000 dolara, dva mobilna telefona i nakit, kao i ručne satove *Kartije*. Na trpezarijskom stolu su našli pištolj kratke cevi; bio je plastičan i pripadao je Bruskinom sinčiću Davideu.

Bruska sada saraduje sa policijom. Prema njegovom priznanju, uznemiravajuće neodređenom, ubio je „daleko više od sto, ali manje od dvesta ljudi“. Evo šta on kaže o ubistvu Đuzepea di Matea:

Da sam imao još koji trenutak više da razmislim, malo više smirenosti da promislim, kao što sam to radio prilikom drugih zločina, onda bi možda bilo nade, jedan prema hiljadu, prema milion, da dete ostane živo. Međutim, danas nema svrhe pokušavati naći opravdanje. Jednostavno, u to vreme nisam dovoljno razmislio.

Kod sicilijanske mafije užasava činjenica da ljudi kao što je „*lo scannacristiani*“ nisu poremećeni. Niti su, s gledišta Koza nostre, njihovi postupci nespojivi sa kodeksom časti ili s činjenicom da su oni muževi i očevi. Sve do dana kada je odlučio da svedoči u korist države i obelodani svoju priču, nijedno njegovo delo, pa ni ubistvo deteta jedva nešto starijeg od njegovog sina, mafijaši nisu smatrali suštinski nečasnim.

Odmah posle bombaškog napada kod Kapačija dosta mafijaša je svedočilo u korist države i neki od tih „pokajnika“ opravdavali su svoju odluku govoreći da su ubice kakav je „*lo scannacristiani*“ izdale tradicionalne vrednosti, kodeks časti. Tomazo Bušeta je upotrebio isti argument, i dodao: „Nisam ja napustio Koza nostru, Koza nostra je napustila mene.“ Međutim, ovo je slab izgovor, istorijski govoreći, zato što su unutar mafije izdaja i brutalnost od samog početka bile u skladu sa čašću. Đovani Bruska je daleko tipičniji primer za to nego što bi neke prebeglice iz redova mafije želele da svet veruje.

Ovaj novi postkapačijevski talas *pentita* omogućio je istraživačima da uobliče dokazni materijal o internoj kulturi mafije koji su obezbedile ranije generacije prebeglica, uključujući i Bušetu.

Sada je jasno da je kodeks časti nešto daleko više od spiska pravila. Postati čovek od časti znači prihvatiti čitav nov identitet i ući u drugačiji moralni univerzum. Čast mafijaša je beleg tog novog identiteta, tog novog moralnog senzibiliteta.

Tomazo Bušeta je prvi put izložio kodeks časti Falkoneu još 1984. godine. Ispričao je o svom obredu inicijacije pri kome budući član drži zapaljenu sliku – obično Bogorodice ili Blagovesti – dok se zaklinje na vernost i ćutanje sve do smrti. Priče o ovom čudnom ritualu ranije su odbacivane kao deo folkloru i taj deo Bušetinog svedočenja kao da i dalje protivreči zdravom razumu. Opet, na osnovu svedočenja Bušete, Bruske i ostalih postalo je dosta jasno da mafijaši ovakve stvari uzimaju i te kako ozbiljno, kao pitanja časti.

Obred inicijacije pokazuje da je čast status koji mora da se zasluži. Sve dok ne postane čovek od časti, budućeg mafijaša pažljivo posmatraju, nadziru, stavljaju na probu; izvršenje ubistva je skoro uvek preduslov za ulazak u organizaciju. U periodu priprema neprestano ga podsećaju na to da on, sve dok ne prođe obred pridruživanja, ne postoji, da je „ništa pomešano sa nulom“. A kada se stigne do inicijacije, to je često najvažniji trenutak u životu jednog mafijaša. Paljenje svete slike simboliše njegovu smrt kao običnog čoveka i njegovo ponovno rođenje kao čoveka od časti.

Novi mafijaš se prilikom inicijacije zaklinje na poslušnost – što je osnovna tačka kodeksa časti. „Stvoren“ čovek je uvek pokoran svom kapou; nikada ne pita „zašto“. Posledice ove obaveze mogu se shvatiti ako se zna šta je najbitniji test kodeksa časti kao celine: ubistvo žena i dece. Ovo je oduvek bilo osetljivo pitanje za sicilijansku mafiju; u stvari, mafijaši su često tvrdili da oni nikada ne diraju žene i decu. Mora se reći da su se mnogi ljudi od časti držali tog principa što su duže mogli. *Koza nostra* svakako ne ubija bebe olako, uglavnom zato što bi time pokvarila sliku o sebi i otuđila od sebe neke od najbližijih pristalica.

Opet, daleko od toga da je Đuzepe di Mateo bio prvo dete čiji su život nasilno okončali ljudi od časti. Naime, likvidacija žena i dece smatra se nečasnom samo ako je nepotrebna; ona može postati neophodna kada je opstanak jednog mafijaša doveden u pitanje;

mafijaš često stavlja svoj život u opasnost jednostavno samim tim što je član *Koza nostre*.

Kao i skoro svako mafijaško ubistvo, ubistvo Đuzepea di Matea izvršeno je pošto je kolektivno odlučeno da je ono neophodno. Dečakova smrt je bila deo strategije koju su usvojile neke vođe *Koza nostre* u odnosu na porodice prebeglica iz redova mafije koji su čitavu organizaciju izložili opasnosti. Kada je jednom takva odluka postala deo politike, smatralo bi se nečasnim ne sprovesti je.

E, tu na scenu stupa poslušnost. Mafijaš koji je u stvari sproveo tu politiku u delo i po Bruskinom naređenju zadavio Đuzepea di Matea kasnije je na sudu objasnio kako je razmišljao:

Ako neko hoće da ima karijeru [u *Koza nostri*], on mora da je uvek na raspolaganju... Ja sam želeo karijeru i prihvatio sam to od samog početka, zato što sam bio u oblacima. U to vreme sam bio vojnik u *Koza nostri*, slušao sam naređenja i znao sam da ću sebi napraviti karijeru time što ću zadaviti tog dečaka. Bio sam u oblacima.

Čast se akumulira kroz poslušnost: za ono što zovu „biti na raspolaganju“ pojedini mafijaši zauzvrat dobijaju mogućnost da povećaju svoj udeo časti, a time im novac, informacije i moć postaju još dostupniji. Pripadnost *Koza nostri* nudi iste prednosti kao i pripadnost drugim organizacijama, uključujući ostvarivanje težnji, stimulatívni osećaj statusa i drugarstva i šansu da se odgovornost, moralna ili bilo koja druga, prebaci nagore, ka bosovima. Sve to čini mafijašku čast.

Čast podrazumeva i obavezu da se drugim ljudima od časti govori istina i otud potiče ovaj ozloglašeno sažet način na koji mafijaši razgovaraju. Đovani Bruska je ispričao da ga je prilikom posete američkim mafijašima u Nju Džerziju zaprepastila pričljivost njegovih domaćina. Priređena je večera za njegovu dobrodošlicu i čim je ušao u restoran Bruska se zapanjio kada je video da su mafijaši, svi do jednoga, povelili svoje ljubavnice i da otvoreno ćaskaju o tome kojim Porodicama koji mafijaši pripadaju. „Na Siciliji, niko od nas ne bi ni sanjao da na taj način javno govori. Čak

ni privatno. Svako zna ono što treba da se zna.“ Bruska tvrdi da mu je bilo toliko neprijatno da se izvinio i otišao. „To je drugačiji mentalitet“, izveo je zaključak o svom američkom iskustvu. „Oni žive sasvim otvoreno. Ubistva izvršavaju samo u izuzetnim prilikama. Nikada ne prave masakre kakve mi imamo na Siciliji.“

Dužnost mafijaša da govori istinu delimično je i način da se promoviše izvesna vrsta uzajamnog poverenja, kojeg među zločincima nikada nema dovoljno. Ta potreba za poverenjem takođe objašnjava komponente mafijaške časti koje se odnose na seks i brak. Novoprimitveni članovi se zaklinju da neće ubirati prihod od prostitucije i suočeni su sa smrtnom presudom ako spavaju sa ženom drugog mafijaša. Osim toga, ako se mafijaš kocka, juri za ženama i hvali se svojim bogatstvom, verovatno će ga smatrati za nepouzdanog, a time i nepoželjnog. Veoma je važno pridržavati se ovih pravila, jer time pokazujete svojim kolegama, ljudima od časti, da vam se može verovati. Iz istog razloga, vrhovna uprava mafije od prljanja ruku pravi vrlinu, a staromodni patrijarhalni mačizam izuzetno je bitan za kulturu tog miljea. Na primer, postoje razni društveni događaji koji su uglavnom za muškarce – lov, banketi i slično.

Čast ima veze i sa lojalnošću. Članstvo u onome što su mafijaši nekada nazivali „udruženjem časnih“ povlači sa sobom i odanost važniju od krvnih veza. Čast podrazumeva i to da interese Koza nostre mafijaš mora da stavi iznad interesa svoje rodbine. Enco Bruska, brat čoveka zvanog „lo scannacristiani“, radio je za organizaciju, učestvovao u ubistvima, ali nikada nije promovisan u čoveka od časti. Naravno, nije postavljao nikakva pitanja. Ono što je znao o svojim rođacima u Koza nostri zaključivao je na osnovu glasina i iz medija; zato dugo nije bio svestan da je njegov otac bos lokalnog *mandamenta* (okruga). Znači, iako je Enco Bruska učestvovao u operacijama mafije i bio član iste *porodice* kao i ljudi od časti, to mu nije davalo za pravo da bude upućen i u poslove *Porodice*.

Ali u obrnutom slučaju nije tako, jer mafijaški bos ima apsolutno pravo da neprestano nadgleda privatni život svojih ljudi. Na primer, mafijaš će često morati da od svog kapoa traži dozvolu

za ženidbu. Veoma je važno da svaki mafijaš napravi razuman izbor bračnog partnera i da se u bračnim okvirima časno ponaša. Mafijaši imaju čak i veću potrebu nego drugi muževi da svojim ženama udovoljavaju, jednostavno zato što bi nezadovoljna supruga mafijaša mogla da nanese ogromnu štetu čitavoj Porodici ako ode u policiju. Članovi Koza nostre moraju pažljivo da štite prestiž svojih supruga; glavni razlog za tabu u vezi sa prostitucijom jeste taj što se mora povesti računa o tome da supruge ljudi od časti, kako je to Falkone objasnio, „ne budu ponižene u svojoj društvenoj sredini“. Mafijaši se često žene sestrama i kćerima drugih ljudi od časti, ženama koje su u mafijaškom okruženju živele čitav svoj život i koje stoga poseduju izvesnu vrstu diskrecije i/ili potčinjenosti koje organizacija zahteva od njih. Žene mogu i da aktivno podržavaju rad svojih supruga, iako su u podređenom položaju. One ne mogu formalno da budu primljene u mafiju i čast je namenjena isključivo muškarcima. Ipak, mafijaševa čast supruzi donosi ugled, a dobro ponašanje supruge zauzvrat doprinosi povećanju njegove časti.

Sudija Falkone je jednom uporedio ulazak u mafiju sa pristupanjem nekoj religiji: „Nikada ne prestajete da budete sveštenik. Niti mafijaš.“ Paralele između religije i mafije ovde se ne završavaju, u velikoj meri zato što su mnogi ljudi od časti vernici. Bos Katanije, Nito Santapaola, dao je da mu u vili sagrađe oltar i malu kapelu; kako tvrdi jedan *pentito*, takođe je jednom naredio da se četiri klinca ubiju garotom* i bace u bunar zato što su napali i opljačkali njegovu majku. Sadašnji bos bosova, Bernardo „Traktor“ Provenzano, komunicira iz svog skrovišta pomoću pisamaca, od kojih su neka nedavno uhvaćena; ona uvek sadrže blagoslove i molitve za božju zaštitu – „Božjom voljom, želim da budem sluga“. Jedan stariji bos koji je predvodio eskadron smrti kao „lo scannacristiani“ uvek bi se pomolio pre svake akcije: „Bog zna da oni žele da budu ubijeni i da ja ne snosim nikakvu krivicu.“

* Ital.: *garrota* – postupak sporog pogubljenja davljenjem. (Prim. prev.)

Osećanja poput ovih delimično su rezultat tolerancije prema mafiji koju je Katolička crkva dugo vremena ispoljavala. Na ljude čija se moć zasniva na rutinskom ubijanju sveštenici su često gledali kao na grešnike jednake svim ostalim grešnicima. Nisu se obazirali na rđav uticaj mafije zato što je delovalo da ona, kao i Crkva, neguje iste vrednosti: poštovanje, poniznost, tradiciju i porodicu. Prihvatili su donacije za procesije i milostinju koje su poticale od bogatstva stvorenog na kriminalu. Bili su zadovoljni da vide *cosche* (množina od *cosca*; izgovara se „koske“) prerusene u formu religioznih bratstava i da povere administraciju dobrotvornih fondova dostojanstvenicima čije su ruke uprljane krvlju. Neka sveštena lica su čak bila i ubice. Priča o povezanosti crkve sa mafijom puna je takvih epizoda.

Ipak, nije tačno, kao što neki tvrde, da je mafija zapravo ogranak Katoličke crkve. Religioznost mafijaša nema nikakve veze sa Crkvom kao institucijom. U stvari, tajna mafijaške religioznosti je u tome da ona služi istim svrhama kao i kodeks časti; ona samo izražava iste stvari drugačijim jezikom. Religioznost mafije stvara osećaj pripadnosti, poverenja i skup fleksibilnih pravila pozajmljujući rečnik katoličke veroispovesti, kao što to kodeks časti čini pomoću termina viteštva, koji je plemstvo još uvek koristilo kada je mafija nastajala.

Poput mafijaške časti, mafijaška religioznost pomaže mafijašima da opravdaju svoje postupke – sebi, jedni drugima i svojim porodicama. Mafijaši često vole da misle kako oni ubijaju u ime nečeg što je iznad novca i moći, a dva termina koja obično koriste jesu „čast“ i „Bog“. U stvari, religija koju ispovedaju mafijaši i njihove porodice je kao i sve ostalo u moralnom univerzumu mafijaške časti, i teško je reći gde se istinska – ako je iskrivljena – vera završava, a gde počinje cinična obmana. Razumeti kako mafija razmišlja znači razumeti da se pravila časti prepliću sa proračunatom obmanom i bezdušnim divljaštvom u umu svakog člana.

Tako se „čast“ prevodi kao osećaj profesionalne vrednosti, sistem vrednosti i totem grupnog identiteta jednog udruženja koje za sebe smatra da je izvan pojmova „dobra“ i „zla“. Kao takva, nema nikakve veze sa sicilijanskom tradicijom, viteštvom ili kato-

licizmom. Bilo da je izražen religioznim terminima ili pseudoaristokratskim rečnikom „časti“, kodeks postoji ne bi li obezbedio da svaki aspekt života mafijaša bude potpuno podređen interesima „naše stvari“.

Kada funkcionise dobro, kodeks proizvodi gordi osećaj kolegijalnosti. Katanijski mafijaš Antonino Kalderone govorio je u ime cele organizacije kada je rekao: „Mi smo mafijaši, svi ostali su samo ljudi.“ Ali baš iz tog razloga, mafijaš bez časti je niko; on je mrtav čovek. Biti poražen u nekom krvavom ratu organizacije i izgubiti čast za pripadnika Koza nostre može značiti isto.

Onda nije ni čudo što odluka da se prekrši kodeks časti i svedoči u korist države nekim mafijašima predstavlja traumatično iskustvo. Ovom odlukom napušta se i identitet i gusta mreža prijateljstava i porodičnih veza; ona je pokušaj da se suoči sa životom izgrađenim na ubistvima; ona automatski navlači na čoveka smrtnu kaznu. Đovani Bruska tvrdi da mu je trebalo više hrabrosti da svedoči u korist države nego što mu je trebalo za ubijanje.

Nino Doe je mafijaš koji je Bruski uzviknuo „*Vai!*“ kada je ovaj pritisnuo detonator u bombaškom napadu kod Kapačija. Ubrzo posle hapšenja i smeštanja u samicu, leta 1993. godine, Doe je počeo da oseća nakupljeni pritisak dugogodišnjeg života po pravilima Koza nostre. Znao je da je policija prisluškivala neke njegove razgovore i da je verovatno pružio dokazni materijal koji nikako neće ići u prilog izvesnim ljudima od časti; nesvesno je prekršio neka najsvetija načela Koza nostre. Osetio je kako među mafijašima zatvorenim u obližnjim ćelijama raste podozrenje. Kako je pritisak jačao, na njemu se to i videlo – nije se brijao i zapustio je svoju odeću. Od ljudi od časti se očekuje da sačuvaju dostojanstvo dok su u zatvoru, tako da je pogoršanje njegovog izgleda uvećalo strahove onih oko njega da će on uskoro popustiti i državi ispričati sve što zna. Umesto toga, 28. jula 1993. obesio se u ćeliji pomoću pertli sa svojih patika. Mada se retko dešava da ljudi od časti sami sebi prekrate život, Doeovo oprostajno pismo može da posluži kao završna reč o tome šta znači živeti i umreti pod kodeksom časti:

Večeras ću pronaći mir i spokojstvo koje sam izgubio pre otprilike sedamnaest godina [prilikom inicijacije u Koza

nostru]. Kada sam to izgubio, ja sam postao čudovište. Bio sam čudovište sve dok nisam uzeo penkalo u ruke da napišem ove redove... Pre nego što odem, za oproštaj molim svoju majku i Boga, zato što njihova ljubav nema granice. Niko drugi na celom svetu nikada neće moći da mi oprosti.

Istorijsko pitanje koje proističe iz ove slike o životu unutar Koza nostre jednostavno je: „Da li je uvek bilo tako?“ Isto tako, jednostavan odgovor glasi da niko to neće pouzdano znati. *Pentiti* su možda i razgovarali sa policijom više puta, ali kad su razgovarali, više su pričali o pojedinačnim zločinima, a ne o tome kako izgleda biti mafijaš. Međutim, ma kakvi bili ti iskazi, oni svi ukazuju na to da jeste postojalo nešto kao što je kodeks časti. Na kraju krajeva, da nije postojalo, mafija ne bi tako dugo opstala; u stvari, možda čak nikada ne bi ni imala nikakvih izgleda da nastane.

1

Nastanak mafije 1860–1876.

DVE BOJE SICILIJE

Palermo je postao italijanski grad 7. juna 1860. godine, kada su se, pošto je na snagu stupio prekid vatre, dve dugačke kolone poraženih trupa izvukle kroz istočne rubove grada i vratile zaobilaznim putem ispred zidina da sačekaju brodove koji će ih prebaciti kući u Napulj. Njihovo povlačenje je bilo vrhunac jednog od najpoznatijih vojnih uspeha tog veka, podviga patriotskog heroizma koji je zadivio ostatak Evrope. Sve do tog dana Sicilijom se vladalo iz Napulja, kao delom Burbonske kraljevine, koja je obuhvatala veći deo južne Italije. Onda je, u maju 1860. godine, Đuzepe Garibaldi sa oko 1000 dobrovoljaca – čuvenih crvenokošuljaša – izvršio napad na ostrvo s ciljem da ga ujedini s novom italijanskom državom. Pod Garibaldijevim vođstvom, ova neuređena ali revnosna sila dezorijentisala je i porazila daleko brojniju napuljsku vojsku. Palermo je osvojen posle tri dana žestokih uličnih borbi tokom kojih je burbonska ratna mornarica bombardovala grad.

Oslobodivši Palermo, Garibaldi je poveo svoje ljude – kojih je sada bilo sve više i više i koji su postajali prava vojska – na istok, ka italijanskom kopnu. Heroja je 6. septembra srdačno i uz usklike dočekala masa sveta i u samom Napulju, a sledećeg meseca je osvojene teritorije predao italijanskom kralju. Odbio je da primi ikakvu nagradu i uputio se natrag na svoje rodno ostrvo Kapreru, ponevši samo svoj pončo, nešto osnovnih zaliha za život i seme za

svoju baštu. Referendumom je ubrzo i zvanično potvrđeno da su Garibaldijevim osvajanjem Sicilija i južna Italija postale sastavni deo italijanske države.

Čak su i savremenici smatrali da su Garibaldijeva dostignuća bila „epška“ i „legendarna“. Međutim, ona su uskoro počela da deluju više kao san, a ne kao nešto važno, pošto se ispostavilo da će odnos Sicilije i Italijanskog kraljevstva biti ispunjen agonijom i nasiljem. Planinsko ostrvo je imalo vekovnu reputaciju revolucionarnog bureta baruta. Garibaldi je u velikoj meri uspeo zato što je njegov pohod pokrenuo još jedan ustanak; pao je burbonski režim. Sada je postalo jasno da je pobuna iz 1860. godine predstavljala samo početak nevolja. Pripajanje 2,4 miliona Sicilijanaca novoj državi donelo je za sobom epidemiju zavera, pljački, ubistava i poravnanja računa.

Kraljevi ministri, uglavnom ljudi sa severa Italije, nadali su se da će partnere za vladanje ostrvom naći u višim slojevima sicilijanskog stanovništva, među ljudima poput njih samih: konzervativnim zemljoposjednicima sa smislom za dobro upravljanje i željom za uređenim ekonomskim napretkom. Ono na šta su naišli – a često su se žalili na to – ličilo je na čistu anarhiju: republikanski revolucionari sa jakim vezama s polukriminalnim bandama; aristokrate i sveštenici nostalgični za starim burbonskim režimom, puni žudnje za autonomijom Sicilije; lokalni političari u borbi za vlast protiv svojih podjednako beskrupuloznih protivnika služili se ubistvima i otmicama. Narodni otpor prema uvođenju vojne obaveze, sa kojom Sicilijanci do tada nisu bili upoznati, bio je ogroman i jarostan. I pride – izgleda da su mnogi mislili kako im je revolucija dala za pravo da više ne plaćaju nikakav porez.

Sicilijance koji su uložili svoje političke ambicije u patriotsku revoluciju razbesnelo je ono što su videli kao vladino arogantno odbijanje da im dozvoli učešće u vlasti – vlasti koja im je bila potrebna da bi otpočeli rešavanje problema na ostrvu. Garibaldi je 1862. godine osećao toliki očaj zbog stanja u novoj Italiji da se vratio na javnu scenu i iskoristio Siciliju kao bazu za pokretanje još jednog pohoda na kopno. Njegov cilj je bio da osvoji Rim, koji je i dalje bio pod papskom vlašću. Međutim, jedna italijanska armija

ga je zaustavila na planinama Kalabrije, a bio je čak i ranjen u nogu. (Rim će postati glavni grad Italije tek 1870. godine.)

Na krizu prouzrokovanu novom Garibaldijevom invazijom italijanska vlada je odgovorila tako što je na Siciliji uvela vanredno stanje. Učinivši to, postavila je obrazac koji će se narednih godina često koristiti. Nemajući želje ili sposobnosti da pronade podršku ne bi li politički umirila Siciliju, vlada je više puta isprobavala vojno rešenje: pokretne trupe, opsade čitavih gradova, masovna hapšenja, zatvaranja bez suđenja. Međutim, situacija se nije poboljšavala. Godine 1866. buknuo je još jedna pobuna u Palermu, u mnogo čemu slična onoj koja je dovela do pada Burbona. Kao i u Garibaldijevom napadu 1860, revolucionarne bande su iznenada napale grad sa obližnjih brda. Pričalo se, mada nije potvrđeno, da su pobunjenici ispoljavali kanibalizam i pili krv. Odgovor na sve ovo bilo je novo vanredno stanje. Pobuna je ugušena 1866. godine, ali je prošlo još deset godina nemira i represija pre nego što se Sicilija smirila i postala sastavni deo društvenog života Italije. Političari sa ostrva su 1876. godine prvi put ušli u novu koalicionu vladu u Rimu.

Neprestana protivteža nevoljama na Siciliji između 1860. i 1876. godine bio je utisak što su ga divote tog ostrva ostavljale na posetioce koji su dolazili posle ujedinjenja Italije. Prelepi položaj Palerma i njegove okoline nije mogao a da ne zadivi pridošlice. Jedan *garibaldino* koji je Palermu prilazio s mora rekao je da on izgleda poput grada podignutog da se uklopi u dečju poetsku viziju. Zidovi su mu bili okruženi pojasom maslinjaka i limunovih stabala, iza kojih se protezao amfiteatar od brda i planina. I sam grad je bio veoma jednostavno uređen: Palermo je imao dve prave ulice koje su se sekle na Kvatro kantiju („Četiri ugla“), trgu sagrađenom u sedamnaestom veku. Na svakom uglu Kvatro kantija, kitnjaste fasade sa balkonima, karnizima i nišama simbolizovale su četiri gradska kvarta.

Uprkos šteti koju je prouzrokovala burbonska artiljerija, Palermo je šezdesetih godina XIX veka pružao mnogobrojne lepote, kako svojim stanovnicima tako i posetiocima, a među njima je možda najistaknutija bila morska obala. Čim bi, tokom naizgled

beskrajnih leta, oslabila žestoka dnevna vrućina, otmeni Palermi-tanci bi krenuli u vožnju na mesečini, fijakerima duž marine, koju je drveće u cvatu ispunjavalo mirisima; ili bi uživali u sladoledu i sorbeu dok su se šetali uz zvuke omiljenih melodija iz opera koje je izvodio gradski orkestar.

U uskim vijugavim uličicama koje su se račvale iz glavnih ulica i dalje od marine, aristokratske palate su se za prostor nadmetale s pijacama, zanatskim radionicama, udžericama, a bile su tu i 194 bogomolje. Ranih šezdesetih godina XIX veka posetioce bi često zapanjio veliki broj kaluđera i kaluđerica na ulicama. Palermo je takođe ličio na kameni palimpsest kultura koje su se stotinama godina protezale u prošlost. Kao i ostatak ostrva, grad je bio pun spomenika koje je ostavilo bezbroj osvajača. Jer od drevnih Grka pa naovamo, Sicilija je pripadala praktično svakoj mediteranskoj sili, od Rimljana do Burbonaca. Ostrvo je mnogima ličilo na predivnu izložbu grčkih amfiteatara i hramova, rimskih vila, arapskih džamija i vrtova, normanskih katedrala, renesansnih palata, baroknih crkava...

Sicilija je takođe zamišljena u dve boje. Ona je bila žitnica starog Rima. Stotinama godina posle toga prelepi planinski krajevi u unutrašnjosti bili su zbog pšenice uzgajane na ogromnim imanjima zlatnožute boje. Poreklo druge boje novijeg je datuma. Kada su Arapi u devetom veku osvojili Siciliju, na ostrvo su doneli nove tehnike za navodnjavanje i uveli sadnju južnog voća, koje je severnom i istočnom primorskom pojasu svojim tamnozelenim listovima dalo novu nijansu.

Vladajuća klasa italijanskog kraljevstva baš tih nemirnih šezdesetih godina XIX veka prvi put je čula priče o mafiji na Siciliji. Nemajući jasnu predstavu šta je to, prvi ljudi koji su se pozabavili tim problemom pretpostavili su da je to sigurno nešto arhaično, nasleđe iz srednjeg veka, neka posledica stoleća loše vladavine stranaca zbog koje je ostrvo mnogo stagniralo. Zato su instinktivno uzrok najpre potražili u zlatnožutim planinskim krajevima, na starim imanjima gde su gajene žitarice. Zbog svoje zapuštene lepote, unutrašnjost Sicilije je bila metafora svega onoga što je Italija želela da ostavi za sobom. Velika imanja je obrađivalo mnoštvo

gladnih seljaka koje su eksploatisale svirepe gazde. Mnogi Italijani su se nadali i verovali da je mafija posledica te vrste nazadnosti i siromaštva i da će sigurno nestati čim Sicilija izađe iz izolacije i sustigne točak istorije. Jedan optimista je čak tvrdio da će mafija nestati „sa zviždukom lokomotive“. Ovakva verovanja o starosti mafije nikada nisu sasvim izumrla, a znatan udeo u tome imali su mnogi ljudi od časti, koji su ih neprestano oživljavali. Tomazo Bušeta je takođe mislio da se mafija začela u srednjem veku kao oblik otpora francuskim osvajačima.

Međutim, poreklo mafije nije staro. Mafija je nastala približno u ono vreme kada su zabrinuti zvaničnici italijanske vlade prvi put i čuli da se priča o njoj. Mafija i nova italijanska država rođene su u isto vreme. U stvari, reč „mafija“ izbila je na površinu i ušla u široku upotrebu na vrlo čudan način, zato što je italijanska vlada koja je ime otkrila takođe imala ulogu u stvaranju udruženja koje je to ime nosilo.

Kao što možda i dolikuje demonskoj genijalnosti same mafije, njena geneza se ne sastoji od samo jedne priče, već od čitavog klupka. Razmrsiti niti naracije i izložiti ih u poglavljima koja slede zahteva malo hronološke veštine; to znači ići tamo-amo kroz buran period od 1860. do 1876, a povremeno se vraćati i po pedeset godina unazad. To znači i koristiti svedočanstva ljudi upletenih u priču, ljudi koji su bili učesnici i posmatrači nastajanja mafije.

Najbolje je ne počinjati rečju „mafija“ – iz razloga koji će kasnije postati jasni – već s onim što je rana mafija radila i, što je takođe važno, gde je to radila. Jer ako mafija ne potiče iz davnina, onda ni unutrašnjost zlatnožute boje nije mesto njenog rođenja. Mafija je potekla iz područja koje je i dalje njeno središte; razvila se tamo gde je bilo koncentrisano sicilijansko bogatstvo, u tamnozelenom priobalju, u modernom kapitalističkom biznisu – izvozu, čije su središte bili idilični zasadi narandži i limunova u neposrednoj blizini Palerma.